Ik ben verknocht aan Ede-Zuid

Op een mooie nazomerdag wandel ik naar Oranjelaan 16a, waar ik voor OP de heer Theo Hendriks zal interviewen. De heer Hendriks heeft zijn hele leven in de omgeving van het Oranjepark gewoond. Het wordt een ontspannen gesprek waarin ik niet alleen veel te horen krijg over het Oranjepark tijdens crisisjaren en de oorlog maar ook nog eens word ingewijd in de geheimen van de wereld van textiel en mode

Tekst Anne van Dijk, beeld Bert Andrée

“Mijn vader, vertelt de heer Hendriks, is nog van een eervorige Eeuw, uit 1896. In 1924 is hij naar Ede gekomen om te gaan werken bij de ENKA en hij nam zijn meisje mee. Ik ben als de Vierde van zes in 1937 geboren op de Voorsterweg. Toen ik één jaar oud was, zijn we verhuisd naar de Parkweg, naar het pand Waarin Bert Andrée nu zijn zaak heeft.”

De Crisisjaren
“Vanaf de jaren 30/31 werden er mensen ontslagen bij de ENKA vanwege de crisis en mijn vader vertelde dat dat meestal op een zaterdag gebeurde. Op zaterdag ging iedereen dus met het lood in de schoenen naar zijn werk. En wanneer er niets was gebeurd, gingen ze ’s avonds naar huis met het gevoel: “ik heb het weer gered”. Tot er in 1935 overproductie ontstaan was en de mensen er met bakken uit gingen’. Toen is ook mijn vader ontslagen en stond hij met zes weken half loon op de keien. Dat is erg weinig voor een gezin met drie kinderen. er was toen wel Werkverschaffing vanuit het Rijk en zo is hier in Ede door werkloze arbeiders het Openluchttheater gegraven in 1935 en 1936. In het Park De Hoge Veluwe werden paden aangelegd door werkloze mensen uit Ede en Arnhem. Het was vaak zwaar werk en het loon was maar net genoeg om met een gezin van rond te komen.” (Werklozen die weigerden of het werk niet konden volhouden, kregen geen steun en waren aangewezen op de armenzorg. AvD) “Mijn vader kwam voor de Werkverschaffing echter niet in aanmerking omdat mijn ouders een eigen huis hadden. Hij zou eerst zijn huis moeten verkopen en dat geld gebruiken om van te leven. Dat wilden ze niet maar wat dan wel te doen? Er was nergens werk te vinden dus hij besloot de handel in te gaan. In overleg met moeder werd uiteindelijk gekozen voor textiel, toentertijd ook wel manufacturen genoemd. Mijn vader wist helemaal niets van textiel en moest dat gaandeweg leren. Hij startte met een koffertje op een fiets met kinderkousjes, werksokken en sajet (garen of breiwol. AvD) en begon te venten.

En toen werd ik in 1937 geboren. Tot overmaat van ramp, mag ik wel zeggen, want het venten leverde nog niet veel op. In het jaar dat ik geboren ben, zijn mijn ouders verhuisd naar de Parkweg, naar die twee hoge panden naast elkaar. Het was crisis dus dat kostte allemaal niet zoveel. Moeder deed de winkel en mijn vader ventte nog steeds. Maar ja, het was nog steeds crisis dus er viel niet veel te verkopen. Maar toen kwam de mobilisatie (september 1939 - mei 1940). Onder het motto ‘met de breipen in de hand, dient men ook

het vaderland' maakten vrouwen sjaals en kousen, wanten en kniestukken. Dat was goed, mensen gaven wat meer geld uit. Het bovenhuis werd gevorderd en er werden soldaten ingekwartierd. Maar je kunt je voorstellen, soldaten met van die 'kistjes' boven je hoofd, dat was niet zo rustig en bovendien bouwden ze nog wel eens een feestje. Dan moest mijn vader weer naar boven om ze tot stilte te manen omdat de kinderen sliepen. In 1940, net voor de oorlog, zijn we verhuisd naar het pand aan de overkant van de Parkweg, waar kapper Bert (People behind the Mirror. AvD) nu zit. Dat was een grotere winkel en een beter huis."

Bombardement Ede-Zuid

"Toen kwam de oorlog en daar beginnen mijn eerste 'eigen' scherpe herinneringen met het bombardement op 17 september 1944. Op die zondagmorgen ging ik met mijn vier jaar oudere broer naar de kerk. De Katholieke kerk stond toen op dezelfde plek als waar hij nu staat, aan de Stationsweg. Het was een stralende, helderblauwe dag. Op weg naar de kerk, dat herinner ik me nog heel goed, kwamen er heel veel vliegtuigen over en die vlogen in formaties. Dat was een prachtig gezicht tegen die blauwe lucht, echt honderden Engelse vliegtuigen. Zuid-Nederland was toen al bevrijd, dus we hoopten dat ze de Duitsers flink wat last gingen bezorgen. Mijn broer en ik gingen naar binnen voor de late mis. Maar voordat deze afgelopen was, moesten we allemaal snel de kerk uit. Eenmaal buiten begon een oorverdovend lawaai. We wierpen ons op de grond en ik ruik en ik proef nog het stof. De lucht was niet blauw meer maar het was ineens schemerig, heel onheilspellend. Ik zag vrouwenschoenen, tassen en fietsen liggen, alles lag tussen de mensen op de grond.

Boven heel Ede-Zuid hingen grote donkere stofwolken en rook. Wij wilden natuurlijk snel naar huis. Maar bij de kazernes, die toen vlak bij het station aan de Stationsweg lagen, werden we tegengehouden door Duitse militairen. Want op 17 september kwamen dus 's middags de parachutes. Ede was een garnizoensplaats en het was de bedoeling dat de Duitse militairen die hier lagen, geëlimineerd werden als voorbereiding voor de Slag om Arnhem. Maar ja, vroeger konden ze niet zo goed richten en moesten de bommen op zicht losgelaten worden en in plaats van de Duitsers werden de mensen in Ede-Zuid geraakt. Er zijn die dag 69 mensen omgekomen."

Ontredderde optocht

"Mijn broer en ik gingen in een ontredderde optocht naar huis via het Beatrixpark en de overgang bij de Kerkweg. Toen kwamen we bij de Blokkenweg en de Twijnstraat en we zagen kapotte huizen en mensen met bloed en verbrande benen en gescheurde kleding. Dat heeft heel veel indruk gemaakt op mijn broer en mij. Want we liepen in die stoet van de kerk mee terug met een vrouw die een beetje op ons paste en die wilde eerst in de Twijnstraat bij haar familie kijken. En daar waren dus mensen dood. Er lag een vrouw onder een laken met allemaal bloed en een dood kind. Er huilden mensen.

Mijn broer en ik liepen snel verder want we wilden naar huis, naar onze familie. Toen we de hoek om kwamen en het pand zagen waar we de winkel hadden, waren we opgelucht want dat stond er nog. Alle ramen waren er uit maar dat was natuurlijk niet zo erg. Binnen lagen

alle plafonds eruit. De winkel lag onder de steenbrokken en kalk. Die troep is blijven liggen tot de bevrijding in mei van het volgende jaar.

"Ik ruik en proef nog het stof en ik zie nog de rook tegen de stralend blauwe lucht van die zondagochtend"

Ons gezin was gelukkig ongedeerd maar we hadden van de bombardementen allemaal wel behoorlijk de schrik te pakken; slapen deden we voortaan in de kelder. Dat was een behoorlijk grote kelder want voordat wij dat pand huurden, was het een slagerij. Die slagerij had onder het pand een pekelkelder met gewelven, dat was stevig. We hebben daar de rest van de oorlog met drie andere gezinnen iedere nacht geslapen omdat we ons er veilig in voelden. Tijdens bombardementen of luchtalarm diende onze kelder officieel als schuilkelder; we zaten dan soms met wel veertig mensen als haringen in een ton bij elkaar."

Hongerwinter en Bevrijding

"Toen kwam de hongerwinter maar hier op het platteland viel het wel mee hoor, heel anders dan in de steden. Ook kon mijn vader nog wel eens wat uit de winkel ruilen voor eten. Wel stonden overal lange rijen voor de winkels en wat me echt is bijgebleven is dat het brood zo vies was, plakkerig en klef. En dan natuurlijk de Bevrijding op 17 april. Het eerste wat ik daarvan zie is een grote pijp die vanuit de Nassaulaan de Parkweg op komt. Dat was dus de loop van een grote tank die de bocht om kwam. Met allemaal militairen ernaast, helemaal zwart gemaakt. Iedereen juichen en klappen, maar de militairen keken niet op of om want zij waren in oorlog, heel geconcentreerd. Logisch, want we hoorden later ook nog schieten omdat er nog weerstand van de Duitsers was in Veenendaal. Ik kreeg een Engelse boterham, dat was geweldig. Het was heel wit brood, ik vergeet het nooit. Daar ben ik heel hard mee naar huis gehold."

Na de oorlog

"Na de oorlog waren hier de Canadezen en Engelsen gelegerd, die zaten achter de meisjes aan (lacht). Voordat ze terug konden moest er ook een heleboel materieel weer verplaatst worden. In de tussentijd werden wij een beetje gefêteerd, kregen lekker te eten en er werden voetbalwedstrijden gehouden, dat soort dingen. We gingen eerst weer naar school in een café op de Parkweg. Later zijn er barakken neergezet op de Prins Bernhardlaan en daar heb ik mijn lagere school afgemaakt. De Katholieke kerk is in de jaren vijftig herbouwd op de oude plek. Met mijn ouders ging het na de oorlog goed. Er kwam weer steeds meer textiel beschikbaar en de winkel werd uitgebreid. Ik ging naar de Katholieke Mulo in Wageningen. Ja, we hebben het natuurlijk wel over de tijd van de verzuiling.

Na de Mulo ging ik in de leer om het textielvak te leren. Mijn oudere broer had daar geen belangstelling voor. 's Avonds ging ik dan naar school om mijn verschillende textielbrevetten te halen. Ik heb er wel zo'n stuk of tien, van babykleding tot vloerbedekking tot beha's en korsetten…

Na mijn diensttijd heb ik mezelf verhuurd als verkoper bij een herenmodezaak in Doesburg en ben ik daar in de kost gegaan. In 1960 was ik terug in Ede om in de zaak van mijn ouders te werken. Toen hebben we weer verbouwd, want ik had ondertussen in 'echte' zaken gewerkt en mijn vader was eigenlijk een beetje een amateur gebleven op dat gebied. Hij kon altijd wel geweldig vertellen, met name over de begintijd toen hij met een biezen koffer op zijn fiets uit venten ging. Hij heeft hierover later trouwens een boek geschreven, ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de zaak.

In 1962 ben ik getrouwd maar dat had nog heel wat voeten in de aarde. Want er was woningnood en je had een woonvergunning nodig. Mijn vader en de wethouder zijn er nog aan te pas gekomen. We mochten uiteindelijk een benedenwoning huren, Parkweg 43. Dat is precies het pand grenzend aan de achtertuin van onze huidige woning. Dus we zijn nogal in de buurt gebleven, kun je wel zeggen. In 1975 hebben we dit huis gekocht. Dat stond heel lang leeg, omdat de rente in die tijd 12% was. Rond 1980 heb ik de zaak overgenomen en mijn vrouw hielp mee in de winkel wanneer dat met de kinderen kon."

Boven en onder de spoorlijn

"Ik heb niets met de rest van Ede. Vanwege het garnizoen zijn hier heel veel Brabanders naar toe gekomen. En voor de Enka kwamen er mensen uit de Betuwe, Groningen, Drenthe en de

Achterhoek. En al die mensen kwamen aan deze kant van de spoorlijn wonen; het werd een soort Katholieke enclave. Er was echt een groot verschil tussen de Edenaren en Ede-Zuid. Behalve het verschil in geloof, wilden Edenaren vaak niets te maken hebben met fabrieksarbeiders.

Op een gegeven moment begon de verloedering van de Parkweg, doordat hier allemaal cafés kwamen, een lossere moraal, de hippietijd en zo. Ondertussen begon de buurt te vergrijzen. Er zat geen groei meer in de winkel. Daarom zijn we op de Bellestein een filiaal begonnen. Wij hebben Ede-Zuid de spijkerbroek gebracht. Dat viel niet mee, wat moeders waren daar vaak op tegen: het was niet netjes genoeg. Wij hielpen die kinderen dan een beetje om hun moeder te overtuigen. Er werden toen in Ede maar op twee plaatsen spijkerbroeken verkocht. Levi's was nog niet in Nederland, maar we verkochten wel Wrangler. Later werden we Levi's dealer en hadden we een groot assortiment in een hippe kelder met muziek. Op mijn 70e heb ik beide zaken verkocht en ben ik gestopt."

Dauwtrappen, wandelen en De Eetclub

"Dauwtrappen hoort ook een beetje bij deze buurt. Wij gingen vroeger al dauwtrappen met mijn vader. Hij kwam uit Driel. Dan liepen we daar met Z'n allen naartoe en dan gingen we met de trein terug. Later gingen we met het personeel, over de Mossel naar Otterlo. Dan kwam mijn vrouw met broodjes en zo en dan ontbeten we. Altijd op Hemelvaartsdag. Ik heb met vrienden in de Ardennen gewandeld en later het Pieterpad gelopen vanuit het Zuiden. Dan heb je de zon in de rug en zie je meer. Maar in Roermond vielen er al twee af en op een gegeven moment liep ik nog alleen. Heb ik wel een jaar over gedaan, hoor. Het laatste stuk heb ik gelopen met mijn kleinzoon, toen een jochie van een jaar of 9. Met hem heb ik heel

veel gewandeld, ook in Duitsland en Engeland. Een kleine tent gekocht en dan van camping naar camping. Hij werd steeds groter, mijn rugzak steeds lichter, de zijne steeds zwaarder …

Mijn vrouw en ik organiseren samen met Henk en Betty Veenendaal één keer per maand de Eetclub van de Buurtvereniging. Zo'n kok ben ik niet maar ik kan goed soep roeren, dat soort dingen. Het is de vraag of de Eetclub door kan gaan wanneer de aula van de school gesloopt zal worden.

Maar hoe dan ook: ik ben verknocht aan Ede-Zuid, ze krijgen mij hier niet weg!”

Uit: OP. Magazine van buurtvereniging Oranjepark | December 2017 | nr 2